

پاسخ به مسائل شرعی

دفتر حضرت آية الله العظمى صانعي مدظله العالی

دفتر قم - تلفن: ۷۷۴۴۷۶۷ - ۷۷۴۴۰۱۰ - ۷۷۴۴۰۰۹

۷۸۳۱۶۶۰ - ۷۸۳۱۶۶۱ - ۷۸۳۱۶۶۲

نمبر: ۷۷۳۵۰۸۰ - ۰۲۵۱

نشانی: پل حجینیه، خیابان شهید محمد منتظری، کرجه ۸، پلاک ۴

دفتر مشهد - تلفن: ۲۲۱۰۰۰۲ - ۲۲۲۲۲۷۷ - ۲۲۵۱۱۵۲

نمبر: ۲۲۲۲۵۷۷ - ۰۵۱۱

دفتر اصفهان - تلفن: ۴۴۸۷۶۶۰ - ۴۴۸۷۶۶۱ - ۴۴۸۷۶۶۲

نمبر: ۴۴۶۳۳۹۱ - ۰۳۱۱

دفتر شیراز - تلفن: ۲۲۲۲۲۹۴ - ۲۲۴۳۴۹۸ - ۲۲۴۳۳۳۴

نمبر: ۲۲۲۶۷۰۰ - ۰۷۱۱

دفتر اراک - تلفن: ۲۲۷۲۲۰۰ - ۲۲۷۲۳۰۰

نمبر: ۲۲۵۹۷۷۷ - ۰۸۶۱

www.saanei.org

آدرس اینترنت:

پست الکترونیک:

[Istifta @ saanei.org](mailto:Istifta@saanei.org)

پاسخ به استفتائات

[Saanei @ saanei.org](mailto:Saanei@saanei.org)

تماس با دفتر معظم له

[Info @ saanei.org](mailto:Info@saanei.org)

تهیه کتاب

فقه و زندگی

۲

برابری قصاص

(زن و مرد، مسلمان و غیر مسلمان)

برگرفته از نظریات فقهی مرجع عالیقدر

حضرت آیه الله العظمی صانعی مدظله العالی

۱۳۸۳

صانعی، یوسف، ۱۳۱۶ -

برابری قصاص (زن و مرد، مسلمان و غیر مسلمان) برگرفته از نظریات
مرجع عالیقدر حضرت آیه الله العظمی صانعی مد ظله العالی / تدوین
مؤسسه فرهنگی فقه الثقلین. -- قم: میثم تمار، ۱۳۸۳.
۹۶ ص. -- (فقه و زندگی: ۲)

ISBN: 964-5598-54-0 (دوره) ISBN: 964-5598-56-7 (ج. ۲)

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیما.
پشت جلد به انگلیسی:

Equality Of Retaliation
Men & Women, Moslems & Non-moslems
selected from Grand Aiatollah Sanei's
Jurisprudential theories

کتابنامه: ص. ۹۳-۹۶؛ همچنین به صورت زیر نویس.

۱. قصاص (فقه). الف. مؤسسه فرهنگی فقه الثقلین. ب. عنوان.

۲۹۷/۳۷۵

ب ۲ ص / ۱۹۵/۷/ BJ

۴۱۹۰۲-۴۱۳

کتابخانه ملی ایران

برابری قصاص

(زن و مرد، مسلمان و غیر مسلمان)

برگرفته از نظریات فقهی مرجع عالیقدر
حضرت آیه الله العظمی صانعی مد ظله العالی

ناشر: انتشارات میثم تمار

تدوین: مؤسسه فرهنگی فقه الثقلین

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ زیتون

نوبت چاپ: سوم / تابستان ۱۳۸۴

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

بها: ۵۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

نشانی: قم - خیابان شهید محمد منتظری، کوچه ۸، پلاک ۸

صندوق پستی ۳۷۱۸۵/۵۵۷ - تلفن: ۷۷۳۲۹۸۲ - نمابر: ۷۷۳۵۰۸۰

همراه: ۰۹۱۲۱۵۳۸۸۰۸

Email: m-tammar@noornet.net

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۸	درآمد:
۱۳	فصل یکم: برابری قصاص انسان‌ها در قرآن کریم ..
۱۵	الف. آیات خاص
۱۷	ب. آیات عام
۲۷	فصل دوم: نقد و بررسی نابرابری قصاص زن و مرد
۳۲	یک. قرآن
۳۲	دو. روایات
۳۵	نقد و بررسی روایات
۳۵	الف. مخالفت با کتاب و سنت، عقل ..
۳۶	۱. مخالفت با کتاب
۵۹	۲. مخالفت با روایات
۵۹	۳. مخالفت با عقل
۵۹	ب. معارضه با روایات دیگر
۶۲	سه. اجماع

- چهار. تفاوت دیه زن و مرد ۶۳
- تکمله؛ قصاص اعضا ۶۴
۱. روایات ۶۴
- فصل سوم: نقد و بررسی نابرابری قصاص مسلمان و غیر مسلمان ۷۳
- یکم. کشتن غیر مسلمان توسط مسلمان ۷۵
- یک. قرآن ۷۷
- دو. سنت ۸۰
- سه. اجماع ۸۷
- دوم. کشتن مسلمان توسط غیر مسلمان ۸۸
- یک. سنت ۸۸
- دو. اجماع ۹۱
- کتابنامه ۹۳

مقدمه

آنچه پیش روی شماست، دومین دفتر از مجموعه «فقه و زندگی» است که به موضوع «برابری قصاص» می‌پردازد. چنان‌که در مقدمه دفتر نخست آوردیم، در مجموعه «فقه و زندگی»، موضوعات مورد ابتلا و چالش برانگیز، با تکیه بر مبانی اجتهادی، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. در این بررسی‌ها، ضمن احترام به آرای فقیهان پیشین، با استفاده از قرآن و سنت معتبر، ضمن حفظ اصالت و اولویت قرآن در میان تمامی ادله، به اجتهاد و استنباط پرداخته می‌شود. در پدید آمدن فقه و زندگی، همواره دو دغدغه جدی فرا روی ما قرار دارد؛ یکی حفظ اصول و قواعد مسلم اجتهادی متداول در حوزه‌های علمیه، و دیگری پرهیز از جمود و اخباری‌گری در فهم و استنباط.

امید که این مجموعه بتواند راه ورود به مباحث جدی فقهی را بر اهل نظر و پژوهشگران هموار نماید.

والحمد لله

درآمد:

یکی از اصول مسلم و اساسی در آیین اسلام، حرمت و کرامت انسان است؛ جان انسان، عرض و آبرو، مال و ثروت، عقیده و رأی، همه حرمت دارند، و باید این حریم و حرمت حفظ شود. این که این حریم چگونه باید پاس داشته شود، و در صورت شکسته شدن، چگونه باید با آن برخورد شود، بخش وسیعی از معارف دینی را تشکیل می‌دهد. مهم‌ترین مسئله در این میان، جان آدمی است؛ چرا که بقیه، تابع و وابسته بدان است. از همین روست که قرآن کریم با تعبیری نورانی و جاودانی بر حرمت جان آدمیان، جدا از همه امتیازهای عَرَضی، تأکید می‌ورزد؛ چنان حرمتی که مانند آن در هیچ مکتب حقوقی یافت نمی‌شود:

﴿مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ رَمَن
قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا
قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا
النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ

إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ
لَمُسْرِفُونَ ۱

از این روی بر فرزندان اسراییل مقرر داشتیم
که هرکس کسی را - جز به قصاص قتل، یا [به
کیفر] فسادی در روی زمین - بکشد، چنان
است که گویی همه مردم را کشته باشد. و
هرکس کسی را زنده بدارد، چنان است که
گویی تمام مردم را زنده داشته است. و قطعاً
پیامبران ما دلایل آشکار برای آنان آوردند،
[با این همه] پس از آن بسیاری از ایشان در
زمین زیاد روی می‌کنند.

و همین مطلب در روایات پیشوایان دین نیز
بازتاب یافته است که به نمونه‌هایی از آنها اشاره
می‌کنیم:

عن رسول الله ﷺ قال: من اعان على قتل
مسلم ولو بشر كلمة جاء يوم القيامة وهو
آيس من رحمة الله؛ ۲

رسول خدا فرمود: هرکس بر قتل مسلمانی،
کمک کند، گرچه با یک حرف باشد، روز
قیامت وارد شود در حالی که از رحمت

۱. مانده، آیه ۳۲.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۸، ص ۲۱۱، ابواب القصاص فی النفس.

ب ۲، ح ۵.

خداوند مأیوس باشد.

عن الصادق عليه السلام قال: لا يدخل الجنة سافك

للدّم، ولا شارب الخمر، ولا مشاء بنميم؛^۱

امام صادق عليه السلام فرمود: خونریز، میگسار و

سخن چین وارد بهشت نمی شود.

قتل نفس در فقه اسلامی از بزرگترین گناهان

کبیره شمرده شده، و تشریح قصاص و دیه نیز برای

جلوگیری از این رفتار زشت و شنیع و کیفر و جبران

پارهای از خسارت‌های آن است.

اختصاص بخشی از کتاب‌های فقهی به مباحث

قصاص و دیات، برای تشریح قوانین و مقررات مربوط

به این دو موضوع است.

یکی از پرسش‌های اساسی در موضوع قصاص،

برابری قصاص زن و مرد و مسلمان و کافر است.

دیدگاه مشهور فقیهان بر نابرابری قصاص زن و مرد و

نیز مسلمان و کافر استوار است؛ یعنی اگر مردی زنی

را به قتل رساند، اولیای زن نمی توانند مرد را بکشند،

مگر آن که به ورثه او نصف دیه انسان کامل را بپردازند.

و اگر زنی مردی را بکشد، اولیای مرد می توانند از زن

قصاص گیرند. همین حکم را نسبت به قتل مسلمان و

کافر نیز مطرح می کنند. به دیگر سخن، اینان برای

۱. وسائل الشیعة، ج ۲۹، ص ۱۳، ابواب القصاص فی النفس، ب ۱، ح ۹.

ذکوریت و اسلام، فضیلت و برتری قایل‌اند و لذا میان زن و مرد و نیز مسلمان و کافر برابری در قصاص را باور ندارند.

سید مرتضی در کتاب الانتصار عدم برابری قصاص زن و مرد را از دیدگاه‌های خاص شیعه بر می‌شمرد.^۱ فاضل هندی در کشف اللثام^۲ در این مسئله ادعای اجماع دارد.

همچنین صاحب جواهر نابرابری قصاص مسلمان و کافر را مسئله‌ای اجماعی می‌داند و در میان فقیهان شیعه، از دیدگاه شیخ صدوق در المقنع، به عنوان مخالف یاد می‌کند.^۳

به هر حال، یکی از مباحث مهم رویاروی فقه اسلامی - که آن را مخالف حقوق بشر و خلاف عدل و انصاف تلقی می‌کند - همین نابرابری قصاص در برخی اصناف انسان‌ها است.

بدین جهت، در این نوشتار تلاش می‌کنیم با مطالعه عمیق و دوباره نصوص قرآنی و احادیث معصومان این مسئله را بیشتر مورد دقت و تأمل قرار دهیم.

رای ما این است که قرآن کریم بر برابری قصاص

۱. الانتصار، ص ۵۳۹.

۲. کشف اللثام، ج ۲، ص ۴۴۶ (چاپ رحلی).

۳. جواهر الکلام، ج ۴۲، ص ۱۵۰.

در تمامی اصناف انسانی تأکید می‌ورزد. و هیچ‌گونه مزیتی را از جهت خست و دیانت نمی‌پذیرد و هر چه با آن مخالف باشد، باید توجیه گردد و یا مسکوت گذارده شود.

برای تحلیل و بررسی این دیدگاه، مطالب را در سه فصل می‌آوریم:

فصل یکم. برابری قصاص انسان‌ها در قرآن کریم:

فصل دوم. نقد و بررسی نابرابری قصاص زن و مرد:

فصل سوم. نقد و بررسی نابرابری قصاص مسلمان و کافر.